

Traumatološko djelovanje u Požegi

Antun Rukavina, Željko Glavić, Dujo Gverić, Drago Gašpar, Ljubo Begić, Damir Šimleša i
Marijana Šimunović

Opća bolnica Požega

Stručni rad

UDK 616-001-089

Prispjelo: svibanj, 1999.

Prikazana je traumatološka djelatnost u Požegi od prvih sačuvanih podataka do danas u dva razdoblja: prije i nakon otvaranja Odjela za traumatologiju 1981. godine. Vremenskim slijedom opisani su bitni događaji, ljudi, primijenjene tehnike, te djelomično i rezultati rada. Priložen je popis publikacija vezanih za traumatološku problematiku kirurgije u Požegi.

Ključne riječi: traumatologija, Požega

UVOD

Napisati povijest Odjela nije lako radi događaja (koji se zaborave) i ljudi (koje nismo spomenuli) vezanih za njih. No, ipak je potrebno da bi ljudi znali povijest struke Odjela na kojem rade, jer ono što nije zapisano kao da se nije dogodilo.

Izvori podataka za ovaj napis bili su operacijski protokoli (8) Kirurgije (1941. - 1998.) i Traumatološkog odjela (1982. - 1998.), usmena riječ naših šefova - dr. Zoltana Bartakya i dr. Antuna Štivića (1) te ljudi koji su se bavili poviješću požeške medicine (3, 6, 7, 9, 25, 26).

RAZDOBLJE TRAUMATOLOŠKOG DJELOVANJA U POŽEGI PRIJE OTVARANJA ODJELA

U pisanim se dokumentima požeška županija prvi puta spominje 1210. godine, požeška tvrđa 1227., A hospital u kojem rade cisterciti u Kutjevu 1232. godine (3).

Dolaskom Turaka i padom Požege 1537., kroz 150 godina ima malo podataka o zdravstvu, osim izvještaja o epidemijama. Tek protjerivanjem Turaka, spominje se u bivšem pavlinskom samostanu kraj Kamenitih vrata Bolnica (7). Prvu ljekarnu u Požegi osnivaju 1740. isusovci. Zavjetni spomenik Sv. Trojstvu, podignut deset godina nakon što je kuga (1739.) poharala požeški kraj, predstavlja dokument o pomoru gotovo polovice stanovništva.

Od kirurga (ranarnika) tek se 1784. spominje Juraj Graš, Josip Vekman 1794. i Ivan Graff 1795. U Kutjevu se 1810. spominje Antonius Takatsy i Zsarnoczy Josephus u Pleternici.

Bolnicu u Vučjaku gradi Požega 1836. godine i u njoj su se Požežani liječili punih 100 godina (6, 25).

Ipak, kroz svih tih šest stoljeća zdravstva u Požegi nema izvještaja niti podataka o traumatološkom djelovanju, iako je nesumnjivo postojalo.

Prvog školovanog kirurga dr. Artura Horvata (9, 26) Požega dobiva tridesetih godina ovoga stoljeća (1934.), a njegovom zaslugom, nešto kasnije, i novu Bolnicu (15. VII. 1936.). U ratnom požaru nestaju zapisi o sedam godina njegova rada u Požegi, a tako i saznanja o njegovu traumatološkom djelovanju.

Tijekom II. Svjetskog rata Bolnicu i Kirurgiju vodi d. Borivoj Vyroubal. U tom je razdoblju operirano ukupno 1584 bolesnika, od kojih su 134 bila s ratnim ozljedama. Uglavnom strijelnih ozljeda ekstremiteta bilo je 60. Od toga je 42 (70%) operirano

amputacijom dijelova ekstremiteta (30 potkoljenica i 12 šaka). Dvije ozljede glave su liječene kraniotomijom i hemostazom. Zanimljivi su zapisi o tri osteosinteze femura (dr. Vyroubal), ali bez oznake implantata, te o sedam ekstenzija potkoljenice. Prvu zabilježenu transfuziju krvi dao je dr. Klein, liječnik iz Zagreba. Zbog židovskog porijekla, dr. Klein je zatvoren u logoru Jasenovac, gdje je radio pod imenom Gorski.

Kirurzi koji djeluju nakon dr. Vyroubala (tablica 1.) ostaju u Požegi kratko i njihovo traumatološko djelovanje nije značajno, osim zapisa o uporabi prvog sadrenog zavoja 1947. (Grabušek). Dolaskom dr. Zoltana Bartakya (prvog asistenta Steve Nikolića iz Varaždina), požeška kirurgija dobiva sve kvalitete: radne, organizacijske i kirurške. Vrsni abdominalni kirurg godinama radi sam, pa i nije čudno da je prvi Küntscheroz čavao urađen tek 1957. godine, a vijci po Laneu na potkoljenici 1963. Tijekom njegova djelovanja (1952. - 1976.) urađeno je 808 osteosinteza serklažnim žicama, vijcima, pločicama i čavlima (Küntscheroz, Rush).

Njegovom zaslugom, dvojica kolega (Štivić, Mirković - ortoped) upućeni su na AO-tečaj (1972.), a nakon toga se nabavlja AO-instrumentarij te postupno prihvaća tehnika i filozofija AO škole. Prva osteosinteza pertrahanternog prijeloma AO - kutnom pločom (Rukavina) napravljena je 1976. godine.

Nakon odlaska dr. Bartakya u mirovinu, njegov posao nastavlja dr. Antun Štivić. Ima sklonosti i ljubavi za traumatologiju. Tada je postavljena ideja o izdvojenom odjelu, koja se ostvarila u započetoj nadogradnji Bolnice.

TRAUMATOLOŠKI ODJEL U POŽEGI (OD 3. X. 1981. DO 1. I. 1999.)

Traumatološki odjel Kirurgije u Požegi otvoren je kao izdvojena cjelina 30. X. 1981. godine u novodograđenom dijelu Bolnice. U osam bolesničkih soba bile su smještene postelje, uz sve pripadajuće sadržaje (soba za liječnike, soba za sestre, previjalište, medicinski plinovi na nekoliko lokacija). Po dvije sobe imale su zajednički sanitarni čvor. Sve je to smješteno na 230 m² površine. Ovi sadržaji, uz malo smanjenje broja postelja (ukupno 20), zadržani su kroz 17 godina djelovanja Odjela.

U operacijskom odjelu postoje dvije operacijske dvorane od kojih se jedna (do 1994.) koristila kao "prljava". Pet vrijednih i spretnih instrumentarki (Knežević, Soldić, De Mrchii, Kreso,

TABLICA 1.

Razdoblje dolaska i rada kirurških djelatnika u Požegi

TABLE 1.

A review of appointments and activity of the surgeons in Požega General Hospital

1934. - 1941.	ARTUR HORVAT
1941. - 1945.	BORIVOJ VYROUBAL
1945. - 1946.	MIJO ZAMBELI st.
1947. - 1948.	BOŽIDAR GRABUŠEK
1948. - 1952.	SREČKO TOMLJANOVIĆ
1952. - 1976.	ZOLTAN BARTAKY
1965. - 1991.	ANTUN ŠTIVIĆ
1975. - 1978.	BRANKO BAKULA
1978.	ANTUN RUKAVINA
1981.	JOSIP FAJDIĆ
1982. - 1990.	BOJANČO IGNJATOVSKI
1984.	DUJO GVERIĆ
1984.	LJUBO BEGIĆ
1986.	ŽELJKO GLAVIĆ
1993.	DRAŠKO BALVANOVIĆ
1995.	DAMIR ŠIMLEŠA
1997.	DRAGO GAŠPAR

TABLICA 2.

Vremensko pojavljivanje raznih traumatoloških metoda na Kirurgiji u Požegi (1941. - 1999.)

TABLE 2.

Introduction of several methods in traumatology at the Dept. of Surgery in Požega (1941 - 1999)

1941.	transfuzija krvi / blood transfusion
1941.	osteosinteza (?) femura / femoral osteosynthesis
1942.	ekstenzija / extension
1957.	Küntschеров čavao / Küntscher nail
1963.	vijci po Laneu / Lane's screw
1972.	AO ravna ploča / AO flat plate
1973.	spongioplastika / spongioplasty
1975.	vanjski fiksator / external fixator
1976.	Smith – Petersen klin / Smith – Petersen nail
1976.	AO kutna ploča 130° / AO 130° angle plate
1982.	DC ploča / DC plate
1983.	PEP
1991.	mostna ploča / bridge plate
1998.	MIPO

Pezerović) educiraju se na AO-tečajevima i rade gotovo 17 godina na istom poslu. Vodeći brigu o instrumentariju, implantatima, ekstenzijskom Maguetovom stolu i rengen pojačivaču (nabavljeni 1991.), o asepsi i sterilizaciji, dale su veliki doprinos kvaliteti traumatološkog rada.

Od 5. X. 1982. organiziran je redoviti rad traumatološke ambulante (slika 1.). Dva puta tjedno tijekom godine u ambulanti se pregleda do 3500 ozlijeđenih bolesnika i vodi neprestana kontrola bolesnika prethodno liječenih na Odjelu. Posebna filmoteka ambulante omogućava u svakom trenutku uvid u prob-

TABLICA 3.

Parametri rada Traumatološkog odjela u Požegi od 1. I. 1982. do 1. I. 1999. godine

	N	%
Ukupno liječenih	7425	
žene	2725	37
muškarci	4700	63
Operirani	4036	54
Osteosinteza	2208	54
Odstranjeno implantata	1001	
Osteomijelitis	35	1,5
posttraumatski	10	
postoperacijski	25	
Smrtnost	84	1,1
žene	49	0,7
muškarci	35	0,5
operacijski	32	0,8
neoperacijski	52	1,5

TABLICA 4.

Lokalizacija osteosinteza urađenih na Traumatološkom odjelu Kirurgije u Požegi (1981. - 1999.)

Lokalizacija	N	%
Klavikula i akromion	21	1,0
Humerus	114	5,2
Podlaktica	193	8,7
Šaka	82	3,7
Proksimalni femur	400	18,1
Ostali femur	210	9,5
Iver	48	2,2
Tibija	457	20,6
Maleoli	655	29,7
Stopalo	15	0,7
Sternum	11	0,5
Zdjelica	2	0,1
Ukupno:	2208	100,0

lematiku. Danas u ovoj ambulanti rade tri kirurga (Rukavina, Gverić, Gašpar).

Od osnutka Odjela liječena je polivalentna traumatološka kazuistika (osim opeklina), ali je najveći broj hospitaliziranih imao ozljede lokomotornog sustava (tablica 2.). Tijekom 17 godina na Odjelu je liječeno 7425 ozlijeđenih (tablica 3.). Na njih su utrošena 94624 bolnoopskrbna dana. Prosječno liječenje je bilo 13 dana (raspon od 9 do 18 dana godišnje). Operirano je 4036 (54%) bolesnika, a u 2208 slučajeva urađena je osteosinteza. Od ukupno liječenih iz raznih razloga umrla su 84 (1,1%) bolesnika.

TABLE 3.

Activities at the Traumatology Ward in Požega (1982-1999)

	N	%
Totally treated	7425	
female patients	2725	37
male patients	4700	63
Underwent surgery	4036	54
Osteosynthesis	2208	54
Implant removal	1001	
Osteomyelitis	35	1,5
post-traumatic	10	
post-surgical	25	
Lethality	84	1,1
female patients	49	0,7
male patients	35	0,5
in-surgery	32	0,8
non-surgical	52	1,5

TABLE 4.

Sites of osteosynthesis performed at the Traumatology Ward in Požega (1982-1999)

Site	N	%
Clavicle and acromion	21	1,0
Humerus	114	5,2
Lower arm	193	8,7
Hand	82	3,7
Proximal femur	400	18,1
Femur (other parts)	210	9,5
Patella	48	2,2
Tibia	457	20,6
Malleoli	655	29,7
Foot	15	0,7
Sternum	11	0,5
Pelvis	2	0,1
Total	2208	100,0

Kod bolesnika liječenih osteosintezom osteomijelitis je zabilježen u 35 (1,5%) slučajeva.

Tipična grupacija kirurških bolesnika uvjetovala je dodatno educiranje osoblje. Osim instrumentarki, tri sestre (Sadilek 1984., Mitrić 1984. i Dijaković 1992.) završavaju višu školu za medicinske sestre (slike 2. i 3.), a liječnici dodatne edukacije na klinici (Rukavina 1982.) i specijalizacije (Gverić 1984., Gašpar 1997.). Pohađanje AO-tečajeva i postdiplomske nastave na fakultetu, uz razmjerno malu fluktuaciju osoblja, imalo je pozitivne konotacije na sustavnost rada, smanjenje intrahospitalnih infekcija, operacijsko liječenje prijeloma i nisku smrtnost.

SLIKA 1.

Prvo osoblje traumatološke ambulante u Požegi: dr. Antun Rukavina, sr. Ružica Dijaković, tehn. Josip Mandić

PHOTOGRAPH 1.

The original staff of the Traumatological Surgery in Požega: dr. Antun Rukavina (surgeon), Ružica Dijaković (nurse) and Josip Mandić (technician).

SLIKA 2.

Osoblje Traumatološkog odjela u Požegi 1982. godine. Stoje: dr. Antun Rukavina (šef), sr. Nada Mitrić, sr. Ivanka Brus, spremačica Evica Rasonja, sr. Marica Marcelja, sr. Slavica Kopic. Sjede: sr. Štefica Sadilek (glavna sestra), sr. Marica (Maca) Blažević, spremačica Slavica Kovač, spremačica Katica Glük, dr. Dujo Gverić.

PHOTOGRAPH 2.

The employees of the Traumatology Ward in Požega, 1982. Standing: dr. Antun Rukavina (Head), Nada Mitrić, Ivanka Brus (nurses), Evica Rasonja (orderly), Marica Marcelja, Slavica Kopic (nurses). Sitting: Štefica Sadilek (Head nurse), Marica (Maca) Blažević (nurse), Slavica Kovač, Katica Glük (orderlies) and dr. Dujo Gverić (surgeon).

SLIKA 3.

15 godina Traumatološkog odjela u Požegi

Stoje: njegovateljica Ivanka Drahotuski, sr. Slavica Barišić, sr. Branka Varela, sr. Marija Dijaković, njegovateljica Ingrid Pipić

Sjede: sr. Mira Čengić, dr. Dujo Gverić, vms. Ružica Dijaković (glavna sestra), dr.sc. Antun Rukavina (šef Odjela), sr. Marica (Maca) Zdravković (godina 1996.)

PHOTOGRAPH 3.

15th anniversary of the Traumatology Ward in Požega (1996)

Standing: Ivanka Drahotuski (attendant), Slavica Barišić, Branka Varela, Marija Dijaković (nurses), Ingrid Pipić (attendant).

Sitting: Mira Čengić (nurse), dr. Dujo Gverić (surgeon), Ružica Dijaković (Head nurse), dr.sci. Antun Rukavina (Head), Marica (Maca) Zdravković (nurse).

Postupno se razvija publicistička djelatnost. Obranjen je prvi magistarski rad (10) i doktorska disertacija (11). Objavljuju se članci iz traumatološkog područja (2, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 27) od kojih su neki citirani u Current Contentsu (16, 23). Istovremeno se i sestre (Dijaković) pojavljuju u stručnoj literaturi (4, 5) i na javnim skupovima medicinskih sestara i tehničara. Upravo je sada u tisku i knjiga šefa Odjela s traumatološkom temom (24).

Nakon edukacije na Traumatologiji u Rijeci, 30. XII. 1983. godine urađena je prva parcijalna proteza (PEP) kuka koja je postupno postala rutinskom operacijom. Do sada su tom operacijom operirana 94 ozlijeđena bolesnika.

Tijekom svih ovih godina u liječenju prijeloma dugih kostiju koriste se AO ravne, DC ploče, kutne 130° i kondilarne, te Küntscherov čavao za natkoljenu. Maleoli se operiraju po svim principima AO-škole. Postavljena su 54 vanjska fiksatora, te u 104 bolesnika spongioplastika (uglavnom autologna, ali i industrijska). Nedavno (1998.) urađena je prva minimalna invazivna osteosinteza potkoljenice pločom. Operacijski se na Odjelu liječe sve vrste prijeloma (tablica 4.), osim zdjelice i kralježaka. Bolesnici se u druge, veće ustanove upućuju iznimno rijetko, samo kad to zahtijevaju određene okolnosti.

Nakon neorganiziranog traumatološkog djelovanja tijekom 47 godina, Bolnica je dobila Odjel za ovu specifičnu vrstu bolesnika. Osrednji prostorom, ekipno, brojem hospitaliziranih i operi-

ranih, Odjel u Požegi je ipak dao svoj doprinos traumatologiji ovog dijela Hrvatske liječeći dobro svoje bolesnika.

LITERATURA

1. Bartaky Z, Štivić A. Usmena priopćenja.
2. Begić LJ, Rukavina A, Glavić Ž. Požeška kirurgija u ratu. U: Zbornik radova prvog hrvatskog kirurškog kongresa. Split 1994; I. dio: 37-42.
3. Degmeđić I. Požega i okolica. Studija o razvoju Požege. U: Monografija Požega 1227-1977. Slavonska Požega: Grafički zavod Hrvatske - Zagreb, 1977.
4. Dijaković R., Pezerović V. Ratne ozljede nogu liječene ambulantno na požeškoj kirurgiji. U: Zbornik radova 2. hrvatskog seminara medicinskih sestara i tehničara kirurških djelatnosti. Lovran 1996.
5. Dijaković R. Liječenje prijeloma vrata bedrene kosti parcijalnom endoprotezom u Požegi. U: Zbornik radova. Osijek 1998: 61-3.
6. Kempf J. Monografija Požega. Požega, 1910.
7. Mažuran I. Požega i Požeška kotlina za turske vladavine. U: Monografija Požega 1227-1977. Slavonska Požega: Grafički zavod Hrvatske - Zagreb, 1977.
8. Operacijski protokoli Kirurgije u Požegi (1941-1998).
9. Rukavina A. 60 godina organizirane kirurgije u Požegi. Liječ Vjesn 1994; 116: 275-7.
10. Rukavina A. Komparativno ispitivanje rezultata liječenja maleolarnih prijeloma na kirurškom odjelu bolnice u Slavonskoj Požegi (1983-1985). (Magistarski rad) Rijeka: Sveučilište "Vladimir Bakarić" Rijeka, 1988.
11. Rukavina A. Uloga koštanih pomaka u nastanku artroze gornjeg nožnog zgloba nakon maleolarnih prijeloma. (Disertacija) Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 1993.

12. Rukavina A. Prijelomi grudne kosti. Med Vjesn 1987; 19 (1-2): 61-4.
13. Rukavina A. Osteomijelitis nakon osteosinteze. U: Zbornik radova 28. intersekcijskog sastanka kirurga Slovenije i Hrvatske.
14. Rukavina A, Glavić Z, Fajdić J. Požeška bolnica tijekom rata u Hrvatskoj. Med Vjesn 1992; 24 (1-2): 117-25.
15. Rukavina A, Sabalić S. Ratne ozljede ekstremiteta liječene u Požegi. U: Zbornik radova Prvog međunarodnog simpozija kirurga Hrvatske i Slovenije. Čakovec 1995: 294-300.
16. Rukavina A, Glavić Ž, Fajdić J, Vukoja M, Gverić D, Mustapić S. War-related transformation and work of surgery service of the Požega Medical Center, East-Croatian Hospital Unaffected by Direct War Activities. Milit Meed 1995; 160 (12): 604-8.
17. Rukavina A, Rakuljić I. Role of talar concavity in the development of ankle joint osteoarthritis after malleolar fractures. Croat Med J 1996; 37 (4): 259-66.
18. Rukavina A, Ivanković D, Rakuljić I. Analysis of possible causes of secondary ankle joint arthrosis by multivariate analytical methods. Medicina 1994; 30: 7-13.
19. Rukavina A, Gverić D, Begić Lj, Glavić Ž. Acute war injuries of lower extremities treated in Požega, Croatia. IRAFMS 1997; 70: 25-31.
20. Rukavina A, Glavić Ž. Management of war wounds at the department of surgery in Požega, Croatia. IRAFMS 1998; 71: 32-6.
21. Rukavina A. Reoperacije nakon osteosinteza i letalitet na Traumatološkom odjelu u Požegi. Med Vjesn 1996; 28 (1-4): 51-7.
22. Rukavina A. War injuries in civilians treated in Požega Hospital, Croatia. J R Army Med Corps 1998; 144: 148-51.
23. Rukavina A. The role of fibular length and ankle mortice width in the genesis of post-traumatic ankle joint osteoarthritis after malleolar fracture. Int Orthop (SICOT) 1998; 456: 1-4.
24. Rukavina A. Osteosinteze dugih kostiju - pogreške i komplikacije. Naklada "Slap" (u tisku).
25. Thaller L. Povijest medicine u Hrvatskoj i Slavoniji 1770-1850. Zagreb, 1927.
26. Vuković T. Razvitak zdravstva u Požeškoj kotlini. U: Pojavnost raka u požeškoj regiji. Požega, 1996.
27. Štivić A, Ignjatovski B, Diklić G. Neobičan pokušaj samoubojstva - nož u glavu. Med Vjesn 1986; 18 (3): 159-60.

TRAUMATOLOGICAL ACTIVITIES IN POŽEGA

Antun Rukavina, Željko Glavić, Dujo Gverić, Drago Gašpar, Ljubo Begić, Damir Šimleša and Marijana Šimunović
General Hospital, Požega

ABSTRACT

Traumatological activity in Požega is presented from the first available data until today, divided in two periods: before and after the constitution of the Traumatology Ward in 1981. Main events, people, applied techniques and some of the results are described chronologically. Attached is the list of publications related to traumatological surgery in Požega.

Key words: traumatology, Požega